

לעילוי נשמות סבי-מורי
חסיד שבכהונה
הרב יצחק הכהן פייגנבוים זצ"ל
ואשתו, אשת חבר
מרת מלכה ע"ה.

פרה אדומה

דוד הלל וינר

מניין המצוות
'אמרתי אחכמה'
שיטת הרמב"ם
המחלוקת עם הצדוקים
האמצעי לטהרה
אפר הפרה האדומה
פרה אדומה
צורת הכפרה
טהרת המצורע ושריפת הפרה
טעמה של מצות פרה אדומה
חטא אדם הראשון ותיקונו
חזרתו של עץ החיים

מנין המצוות

הרמב"ם חילק את עניין הפרה האדומה לשתי מצוות. במצוות עשה קייג כתב הרמב"ם:

היא שציוונו לעשות פרה אדומה כדי שיהיה אפרה מזומן למה שיצטרך אליו לטהרת בני ישראל למשמרת. וכבר התבאר דיני מצוה זו במסכת המחוברת לה והיא מסכת פרה.

כן כתב הרמב"ם במצוות עשה ק"ח:

היא התורה שהורנו במשפטי מי נדה שיטהרו בעניין אחד ויטמאו בעניין אחר כמו שיתבאר בדקדוק מצוה זו.

ניתן להקשות מספר קושיות על הרמב"ם:

א. יש לברר מדוע הרמב"ם חילק את מעשה הפרה ואת הזייית המים לשתי מצוות נפרדות, כאשר ידוע שהמצוה של הפרה סופה הוא בהזייית מי הנידה, ומדוע אם כן אין זו מצוה אחת?

ב. הרמב"ם כתב בתחילת ספר המצוות בשורש העשירי:

שאין ראוי למנות ההקדמות אשר הם לתכלית אחת מן התכליות. פעמים יבואו ציוויים בתורה, אין אותם הציוויים הם המצוה אבל הם הקדמות לעשיית המצוה כאילו הוא מספר איך ראוי שתיעשה המצוה ההיא. דמיון זה אמרו 'ולקחת סולת וכו', כי הוא אינו ראוי שיימנה לקיחת הסולת ועשייתו לחם מצוה. אבל הנמנה אמנם הוא אמרו 'ונתת על השלחן

לחם פנים לפני תמיד¹ הנה המצוה אמנם היא היות לחם תמיד לפני ה' ואחר כך סיפר איך יהיה זה הלחם וממה זה יהיה ואמר שהוא יהיה מסולת ויהיה שתיים עשרה חלות...

ג. ולכאורה גם פה הכנת הפרה באה בשביל הזיית מים עם אפר ממנה, ומדוע הכנת הפרה נחשבת כמצוה בפני עצמה?
קדם לרמב"ם בחלוקה זו הרס"ג.
במצוות עשה קצ"ח כתב הרס"ג:

דבקים במת יתחטאון בשלישי ובשביעי ככתבם. מזה מי הנדה יכבס וכן יטמא הנוגע בס.

ובפרשיות המסורות לציבור הוסיף הרס"ג וכתב¹:

"ופרה למשמרת בתד(נ)ר.

מהו היסוד לחלוקה הזו?

הרי"ף פערלא זצ"ל (בעל הפירוש על ספר המצוות לרס"ג) תמה על המצוה לשמור את אפר הפרה וכתב:

אבל הדבר תמוה, דאף על פי שחלק אחד מן האפר מצוה שיהיה למשמרת לזרות עולם, מכל מקום ודאי עיקר מצוות שריפת הפרה היא רק להכיין אפרה לטהרת טמאי מתים?

לכאורה את דברי הרמב"ם היינו יכולים לבאר שבמצוה השניה מדבר הוא רק על השמירה כדברי הרס"ג, ועל כן חילק את הפרשה לשתי מצוות עשה, ואין האחת הכנה לשניה.

אמנם לאור קושיית הרי"ף פערלא קשה לומר זאת, שכן הרמב"ם ביאר כבר במצוה הראשונה שהשמירה אינה גדר המצוה אלא שהיא בשביל שתהיה אפשרות לקיים באפר זה את ההזיה, וזו לשון הרמב"ם:

היא שציוונו לעשות פרה אדומה כדי שיהיה אפרה מזומן למה שיצטרך אליו לטהרת טומאת מת כמו שזכר יתעלה ויהיתה לעדת בני ישראל למשמרת.

יסוד זה שהשמירה היא לצורך השריפה, גם כן לקוח כבר מהרס"ג שכתב באזהרותיו על עשרת הדברות ביחס לדיבר "לא יהיה לך" בזו הלשון:

הניצנים – כרות עצימו (=העצים) לשרוף פרה ולטהר באש ובמים בערץ ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

הנה רואים אנו שהכנת האפר מן הפרה בא לצורך תהליך הטהרה ולכאורה לא כמצוה עצמית. מהו, אם כן, היסוד שעומד בהגדרת המצוות ברס"ג וברמב"ם²?

הרי"ף פערלא³ רצה להגדיר את המצוה כשמירת האפר, שכן לא לכל אדם ישנה מצוה להיות טהור, זולת הכהנים הגדולים. לשאר בני האדם ישנן רק אזהרות ביחס להתנהגות במצב של

1. פרשה מ"ה.
2. הרי"ף פערלא זצ"ל במבוא לחיבורו על ספר המצוות לרס"ג הוכיח כי גם הרס"ג מסכים עם השורש העשירי של הרמב"ם, שאין ראוי למנות הקדמות לתכלית ועל כן אף על הרס"ג נשאלות השאלות ששאלנו על הרמב"ם.
3. פרשיות המסורות לציבור, פרשה מ"ה.

טומאה⁴. אך קשה לקבל דבר כזה, שכן השמירה לא נעשתה רק בשביל הכהנים הגדולים, כדברי המשנה⁵:

חולקים אותו (=את אפר הפרה) לשלושה חלקים, אחד נותן בחיל ואחד נותן בהר המשחה ואחד היה מחלק לכל המשמרות.

משנה זו מבוארת בתוספתא⁶:

וחולקין אותו לשלושה חלקים, אחד ניתן בחיל ואחד ניתן בהר המשחה ואחד מתחלק לכל המשמרות. זה שמתחלק לכל המשמרות, ישראל מזין ממנו, וזה שניתן בהר המשחה היו כהנים מקדשים בו. זה שניתן בחיל היו משמרים שנאמר 'היתה לעדת בני ישראל למשמרת'.

מכאן רואים שהשמירה לא נעשתה בשביל ההזיה. אמנם ניתן ליישב קושי זה בכך שהמצוה היא בעיקר על האפר שבחיל, שעליו נאמר 'היתה לעדת בני ישראל למשמרת', והרי"פ פערלא ביאר שאפר זה נשמר בשביל להזות על הכהן הגדול ששורף את הפרה⁷.

אעפ"כ נראה עדיין כי ביאורו של הרי"פ פערלא זצ"ל קשה, שכן הרס"ג כתב במצוות העשה⁸:
 "דבקים במת יתחטאון בשלישי ובשביעי ככתבם. מזה⁹ מי הנידה יכבס וכן יטמא הנוגע בס".

מכאן שלא מדובר רק על הכהן הגדול אלא על המזה וכן על כל נטמא במת.

הרי"פ פערלא ביאר שהרס"ג הכניס את הטהרה לתוך הפרה האדומה אע"פ שדיני הטהרה נוגעים לכל אחד לעומת מצוות הפרה שעיקרה לכהן הגדול, שכן התורה את דיני הטהרה כתבה יחד עם דיני הפרה¹⁰.

באור זה של המצוה, שמדובר דוקא על הפרה שבחיל שמיועדת לכהן הגדול, לא יתיישב בדעת הרמב"ם. הרמב"ם במניין שעל סדר ההלכות כתב בפתיחה להלכות פרה אדומה "דין פרה אדומה". בוודאי מדובר כאן על כל פרה ולא רק על זו שבחיל. כמו כן, במצוה השניה כתב במפורש הרמב"ם "דין טומאת מי נידה וטהרתו". פה ישנה גם טומאה וגם טהרה, ואם כן זו היא מצוה כללית הן של הטהרה והן של הטומאה, ועל כן ברמב"ם ישנו צורך לדרוש במשמעות המצוה, שהגדרתה היא לדאוג שיהיה אפר למשמרת לצורך הזיה. מצוה זו צריכה להיות מצד

4. ואף על פי שלכאורה ישנה חובה להיות טהור בשביל לעלות לרגל וכד', ראה שם כיצד מתגבר הרי"פ פערלא זצ"ל על קשיים אלו.
5. פרה פ"ג מ"א.
6. פרה פ"ג ה"ח.
7. וכן הגר"א בביאורו על התוספתא ביאר שלכך נשמר האפר בחיל. אמנם הגר"א לא כתב שמדובר דווקא בכהן הגדול, אך הרי"פ פערלא רצה לומר בדעת הרס"ג, שהשמירה היתה דווקא בשביל הכהן הגדול, ובע"ה נרחיב על כך בהמשך דברינו.
8. מצוה קצ"ח.
9. נראה כי הרס"ג נקט פה את לשון הפסוק, ולא על פי ההלכה שמדובר בנושא את מי הנידה, שכן הרס"ג לא ירד פה לפרטים.
10. אין להקשות מכך שדין הטהרה מופיע גם כן ברס"ג בעונשין (עונש ח') ואם כן משמע לכאורה שהטהרה יש לה ערך עצמי והוצמדה בכל זאת גם לפרה, ללמד שיש ערך בהכנת הפרה ובשביל כולם, שכן העונשים ברס"ג נמנים כמצוה לבתי הדין הכופים את הציבור, ואילו מצוות העשה הינן על הפרטים ואם כן אין כפילות במצוות הטהרה, ולא ניתן ללמוד דבר כביכול מכפילות זו. (ראה בפתיחת הרי"פ פערלא זצ"ל לחלק העונשין פסקה י"ז).

אחד לצורך מי הנידה כדברי הפסוק¹¹ "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת - למי נידה", ואעפ"כ מצד שני צריכה להיות מצוה עצמית ולא רק כאמצעי להזיה.

'אמרת' אחכמה'

בספר איוב נאמר¹²: "מי יתן טהור מטמא לא אחד" הסבר הפסוק הוא לפי חז"ל שישנה פה שאלה רטורית: מי הוא זה שמוציא דבר טהור מדבר טמא? - לא יחידו של עולם¹³! על פסוק זה דרשו בגמרא רבי יוחנן ורבי אלעזר¹⁴:

אמר רבי יוחנן זו שכבת זרע שהוא טמא ואדם הנוצר ממנו טהור. ורבי אלעזר אומר אלו מי הנידה שהמזה ומזין עליו טהור ונוגע טמא.

על הקביעה שהמזה את מי הנידה טהור, ממשיכה ושואלת שם הגמרא:

ומזה טהור?! - והכתיב ימזה מי הנידה יכבס בגדיו? מאי מזה - נוגע. והכתיב ימזה? והכתיב ינוגע? ועוד מזה בעי כיבוס נוגע לא בעי כיבוס (=וא"כ כיון שישנם שני ביטויים וכן דיניהם שונים כיצד ניתן לומר שהמזה הוא הנוגע)? אלא מאי מזה - נושא. וליכתוב נושא? - קמ"ל דעד דדרי (=שנושא) כשיעור הזאה. הניחא למאן דאמר הזאה צריכה שיעור אלא למאן דאמר אין צריכה שיעור מאי איכא למימר? אפילו למאן דאמר אינה צריכה שיעור הני מילי אגבא דגברא (=אפילו לשיטה שאינה מצריכה כמות מינימלית של מים להזיה, כל דבריהם לא טאמרו אלא ביחס לכמות המים שיגעו באדם המיטהר) אבל במנא (=בכלי הזויה) בעינא שיעור (=נצרך שיעור מינימלי למים) כדתנן כמה יהיו המים ויהא בהן כדי הזאה? כדי שיטבול ראשי גבעולין ויזה. והיינו דאמר שלמה 'אמרת' אחכמה והיא רחוקה ממני.

רש"י ביאר שהסיומת מדברי שלמה מתייחסת לדברי רבי אלעזר שדיבר על כך שהמזה והמוזה טהורין והנוגע טמא, ומשמעות הסיומת היא שישנו קונפליקט שדברי הטהרה גם כן מטמאין, ועל כך אמר שלמה שקונפליקט זה רחוק מהבנתו "אמרת' אחכמה והיא רחוקה ממני".

רש"י ביאר כי הפסוק "אמרת' אחכמה" מתייחס בגמרא רק לדין בפרה ש"המזה ומזין עליו טהור ונוגע טמא", ולא לכל הדינים בגמ' פה. זאת נראה שלמד רש"י מן המדרש, וזו לשון המדרש¹⁵:

זאת חוקת התורה וגוי רבי יצחק פתח יכל זה ניסיתי בחכמה אמרת' אחכמה והיא רחוקה ממני. כתיב ויתן אלוהים חכמה לשלמה. מהו כחול? רבן אמרי נתן לו חכמה כנגד כל ישראל שנאמר ויהי מספר בני ישראל כחול הים וגוי' אי"ר לוי מה חול גדר לים כך היתה חכמתו גדורה לשלמה.

פרה אדומה חכמתה נעלמה משלמה "והיא רחוקה ממני" - ומהי החכמה הנעלמה?

11. במדבר י"ט, ט'.

12. איוב י"ד, ד'.

13. באור זה הוא ע"פ רש"י (נידה ט' ע"א ז"ה "לא אחד") - רק יחידו של עולם מוציא טהור מטמא, שכן האדם לכשעצמו לא מצליח בכך כפי שרש"י ביאר בפירושו לאיוב: "מדבר בטיפה סרוחה ושכבת זרע שהוא טמא. לא אחד מהם טהור שלא יחטא".

14. נידה ט' ע"א.

15. במדבר רבה י"ט, ג'.

- לפי רש"י נעלם מאיתנו כיצד אותו הדבר שמטהר גוף אחד מטמא את הגוף השני.
 על גמרא זו לפי ביאורו של רש"י ניתן לשאול כמה שאלות:
- א. אם רבי יוחנן ורבי אלעזר חולקים, מדוע נאמר "אמר רבי יוחנן" ולא "רבי יוחנן אומר" כפי שמופיע בדברי רבי אלעזר?¹⁶
- ב. איזו משמעות יש לצורך שבכלי יהיו מים בכדי שיעור הזיה לשיטה שלא דורשת שיעור הזיה בשעת ההזיה?¹⁷
- ג. מהפסוק "מי יתן טהור מטמא" משמע שהחידוש הוא שהטהרה נמצאת במקום טומאה, ואילו לפי פירושו של רש"י משמע שהחידוש הוא שחלק מהאנשים לא נטמאים וחלק כן. ואם כן הדרשה שאומרת שישנו פלא שטהור בא מטמא, יכלה גם כן לומר שישנו פלא של טמא הבא מטהור.

שיטת הרמב"ם

כפי שראינו לעיל, חז"ל עקרו את המילים¹⁸ "ומזה מי הנידה יכבס בגדיו" מפשוטם, וטענו שמדובר בנושא את מי הנידה, והמילה "ומזה" באה ללמד על כמות המים שמטמאת את הנושא.

מדוע הבינו כך חז"ל בניגוד לפשט הפסוק?¹⁹
 כתב הרמב"ם²⁰:

ומזה מי הנידה' אינו מדבר על הטמא, אם טיהר את הטמא קל וחומר שיהא הוא טהור, מפני השמועה למדו שזה שטמא בתורה ומזה מי הנידה' לא נאמר אלא לשיעור שהנוגע או הנושא מי נידה שיש בהם כדי הזיה שלא לצורך הזאה טמא ומטמא בגדים דין תורה.

הטעם שנעקר הפסוק מפשוטו הוא מק"ו שלא יתכן שהמטהר בעצמו לא יישאר טהור. לכאורה הגיון זה איננו מתאים למצוות פרה אדומה אשר בה נאמר "אמרתי אחכמה" ומטהרת טמאים ומטמאת טהורים.

כיצד אם כן הבין הרמב"ם את מהות הנסתר והנעלם שקיימים במצוה זו?

16. אמנם הכלל המבחין בין "אמר רבי" ל"רבי אמר" איננו כלל מוחלט, אך ברוב הש"ס הינו נכון (ראה כללי הש"ס לרבי שמואל הנגיד דף מ"ו ע"א בדפוס ש"ס וילנא ד"ה "על").
17. פה לא שייך הכלל "כל הראוי לבילה (=מלשון בלילה, לבלול) אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו" (מכות י"ח ע"ב). שכן דין זה אומר שישנה מצוה אך אינה מעכבת באם ישנה אפשרות לקיימה. אמנם פה לשיטה זו אין כל ציווי אפילו מלכתחילה שיהא שיעור בהזיה.
18. במדבר י"ט, כ"א.
19. לכאורה יאמר האומר כי כך קיבלו חז"ל במסורת. למרות שהדבר נכון, השאלה היא על הפסוק מדוע כתוב הוא כך? ואם נאמר שאנו איננו מבינים את פשט הפסוק וחז"ל ביארו לנו אותו, כפי שאכן ישנם הטוענים כך (עיי' בהקדמת הרב שלמה מן ההר זצ"ל לספרו 'מהר שלם'), אזי יש לזכור כי הרמב"ם (מורה נבוכים ב' פכ"ה) איננו מסכים עם גישה זו, שכן לשיטתו את הפסוקים יש להבין כהבנה הראשונית ע"פ קריאתם וזהו הפירוש הנכון. רק כשאי אפשר להבין ע"פ הבנה זו טוענים אנו שמדובר במשל וכד'. נראה שאף חז"ל הודו לגישה זו באומרם "אין מקרא יוצא מידי פשוט" (שבת ס"ג ע"א). ע"כ חובה עלינו לברר על שום מה עקרו חז"ל את פשט הפסוק.
20. הלכות פרה אדומה פט"ו ה"א.

הרמב"ם²¹ מדגיש פעמים מספר כי הטומאה שבאה על הטהורים קיימת רק לנוגעים במי הנידה כשלא לצורך המצוה, וזו לשונו:

הנוגע במי חטאת **שלא לצורך הזאה** בין אדם בין כלים, טמא... והנוגע בהן או שנושאן **שלא לצורך** מטמא בגדים בשעת מגעו... 'ומזה מי הנידה' לא נאמר אלא לשיעור שהנוגע או הנושא מי נידה שיש בהן כדי הזיה **שלא לצורך הזאה** טמא... במה דברים אמורים שמי חטאת מטמאין בזמן שנגע בהן או נשאן **שלא לצורך** קודם שיעשו מצוותן...

מהו העיקרון שעומד מאחורי הטומאה של הנוגע במי הנידה דוקא שלא לצורך המצוה? אף הזמן שבו המים ראויים לטמא מצומצם הוא.

הרמב"ם כותב:

במה דברים אמורים שמי חטאת מטמאין בזמן שנגע בהן או נשאן שלא לצורך **קודם שיעשו מצוותן אבל אחר שעשו מצוותן אינן מטמאין כלל**.

וגם בשלב שקודם המצוה, הזמן הראוי לטומאה מצומצם, כפי שמוסיף הרמב"ם וכותב²²:

אין מי חטאת מטמאין את הכל קודם שיעשו מצוותן עד שיהיו טהורין וכשרין להזאה.

רק בשלב שהמים כבר מוכנים להזאה אך בטרם יזו אותם מטמאים הם. מדוע כך הוא הדבר? כל מה שדברנו עד כה הוא על מי הנידה. על הפרה עצמה ישנה החמרה רבה כפי שפסק הרמב"ם²³:

כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים כל זמן עשייתן שנאמר בשוחט ובמשלך עץ ארז יוכיבס בגדיו ורחץ בשרו' ונאמר בשורף 'והשורף אותה יכבס בגדיו' ונאמר 'וכיבס האוסף את אפר הפרה' מלמד שכל העוסקין בה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים וטעוניהן טבילה והערב שמש דין תורה.

מהו יסוד ההבדל בהתייחסות בין המים לבין הפרה?

נראה כי יסוד עמוק לימדנו הרמב"ם ביחסו לפרה האדומה. פירוט יסוד זה נמצא במורה הנבוכים²⁴ וזו לשונו:

אבל טעם קריאת פרה אדומה חטאת, הוא מפני שבה נשלמת טהרת מי שנטמא למת ויכנס למקדש אחר אותו העניין, כי מאז שנטמא למת נאסר עליו להכנס למקדש ולאכול קודשים לעולם, אלמלא הפרה הזו אשר נשאה את החטא הזה כמו הציץ שהוא מרצה על הטומאה וכמו שעירים הנשרפים, ולפיכך נעשה העוסק בפרה ובשעירים הנשרפים מטמא בגדים כמו שעיר המשתלח אשר הדעה עליו שזה מרוב מה שנשא מן החטאים מטמא מי שנגע בו.

הטומאה עוברת היא לפרה, אך מדוע לא מגיעה גם כן למים ומשם לטמא?

הפרה האדומה באה לטהר מטומאת המת. על שום מה באה הטומאה בשעת המיתה?

21. שם.

22. שם בהלכה ב'.

23. הלכות פרה אדומה פ"ה ה"א.

24. חלק ג' פרק מ"ז.

בשעת המיתה מסתלקת הנשמה ועולה לגנזי מרומים, והגוף שנשאר מטמא. כל זמן היות הנשמה בתוך הגוף אין הגוף מטמא כיוון שמהווה הוא אמצעי לגילוי הנשמה הטהורה. בשעת הפרדותם של הגוף והנשמה נשאר לו האמצעי ללא התכלית ועל כך גזרה התורה טומאה²⁵. לשיטתו של הרמב"ם²⁶ כל תפקידו של הגוף והצורך בשמירתו הוא בשביל העבודה לפני ה' הנעשית ע"י הנשמה, וזו לשונו:

אבל הנכון שישים תכלית כל מה שיתעסק בו בבריות גופי והמשך מציאותו על השלמות, כדי שישארו כלי רוחות נפשו אשר הם אברי הגוף, שלמים, ותתעסק נפשו מבלי מונע במעלות המידות ובמעלות השכליות.

לאור הבנה זו נראה ברור כי הטהרה מטומאת המת תבוא יחד עם ההפנמה של הצמדות האמצעים לתכליות.

כל ההתעסקות בפרה הינה בשלב ההכנה לטהרה - האמצעים, על כן מטמאות המלאכות הללו את עושיהן. אמנם במי הנידה - כאשר באה פעולת הטהרה לתכליתה, שם לא ייטמא המזה, שכן עוסק הוא בתכלית. במי הנידה ייטמאו רק הנושאים אותם **שלא לצורך המצוה!** מי הנידה בטרם יוכשרו להיות מי נידה אינם מטמאים, שכן בשלב זה הם כלל אינם בגדר אמצעים. אף לאחר שנגמרה התכלית - "נעשתה מצוותה" המים כבר לא יטמאו, שכן לאחר סיום התכלית גם כן לא קיימת ההפרדה המטמאת. לאור הבנה זו ברמב"ם שהפרה האדומה מטהרת את הרחקות האמצעים מהתכליות, ניתן להבין את מדרש תז"ל²⁷:

זאת חוקת, זה שאמר הכתוב 'מי יתן טהור מטמא לא אחד'. כנגד אברהם מתרח, חזקיה מאחז, יאשיה מאמון, מרדכי משמעי, ישראל מעובדי כוכבים, העולם הבא מעולם הזה. מי עשה כן? מי ציוה כן? מי גזר כן? לא יחידו של עולם!?

תמן תנינן בהרת כגריס באדם טמא, פרחו בכולו טהור. מי עשה כן? לא יחידו של עולם!?

תמן תנינן האשה שמת ולדה במעיה והושיטה החיה (=היולדת) את ידה ונגעה בו החיה טמאה טומאת שבעה והאשה טהורה עד שיצא הולד. המת בבית (=בתוך גוף האשה - ע"פ הימתנות כהונה" שם) הבית טהור, יצא מתוכו הרי הוא טמא. מי עשה כן? מי ציוה כן? מי גזר כן? לא יחידו של עולם!?

תמן תנינן העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים, היא גופה מטהרת בגדים. אמר הקב"ה חוקה חקקותי, גזירה גזרתי, אי אתה רשאי לעבור על גזירתי.

היכולת לראות את התכלית הקדושה מתוך האמצעי החולי מצויה רק אצל יחידו של העולם, שאצלו כל העולם הינו אחדותי.

מתרח - האמצעי, הוציא הקב"ה לעולם את אברהם אבינו, את חזקיה מאחז. מתוך החול והרע יכולה להיות תוצאה טובה.

25. והשווה לדברי ריה"ל בכוזרי מאמר שני, ס'.

26. הקדמה למסכת אבות פ"ה.

27. במדבר רבה י"ט, א'.

כך אנו בני האדם, אצלנו כאשר מנותקים האמצעים מהתכליות אזי האמצעים מטמאים. כל עוד הולד בבטן אמו אין האמא טמאה, ורק כשייפרד ממנה הולד יתגלה לעין כל כי הולד מת ואין תכלית לאמצעי, ועל כן האשה תטמא²⁸.

דווקא העוסקים בפרה - בשלב האמצעים, מיטמאים הם, שכן אין בשלב ההתעסקות בפרה נגיעה בתכלית, וזאת גזר יחידו של עולם שאל לנו בני האדם לחשוב שאנו רואים את התכלית כבר בשלב האמצעים. מחשבה שכזו אצל בני האדם תגרום להתעסקות רק באמצעים ועזיבת התכליות, על כן אמר לנו יחידו של עולם "חוקה חקקתי ואי אתה רשאי לעבור על גזירתי". באופן זה מתבארת גם כן המשנה במסכת פרה²⁹:

השוקת שבסלע אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה. היתה כלי וחברה בסיד ממלאין בה ומקדשין בה ומזין ממנה וצריכה צמיד פתיל ופוסלת את המקוה.

הנה כי פרה אדומה טהרתה נעשית דווקא בכלי, בעוד שבמקוה הכלי גורם את פסילתו. המקווה, טהרתו היא ע"י עזיבת ענייני הגוף והתעסקות בנפש כדברי הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות³⁰:

וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא... ואף על פי כן רמז יש בדבר כשם שהמכוון ליבו לטהר כיוון שטבל, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך מכוון ליבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיוון שהסכים בליבו לפרוש מאותן העצות הרעות והביא נפשו במי הדעת, טהור.

על כן טהרת המקווה באה ללא כל התעסקות האדם - ע"י מים שבאו מהשמים, מי גשמים, ללא כלי שבו שואב האדם.

לעומת זאת טהרת הפרה באה לקדש את האמצעים ולחברם לתכלית³¹, ועל כן בטהרה זו יבואו המים בכלי דווקא ע"י מעשי האדם.

הבדל זה שבין טהרת המקווה לטהרת הפרה יוכל לשפוך אור על מחלוקת שהיתה בין הפרושים לצדוקים.

המחלוקת עם הצדוקים

בהזיית מי הנידה נאמר³²:

ולקח אוזב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם.

מהי ההגדרה של איש טהור?

28. אף בלידה רגילה באה טומאה אך לא טומאת מת אלא טומאת יולדת, שכן אף פה, אם כי במידה פחותה, נפרדים האמצעי (היולדת) והתכלית (הולד).

29. פ"ה מ"ז.

30. פ"א ה"ב.

31. דברים דומים ברוח זו ניתן למצוא בדברי הרב קוק זצ"ל בספרו "מדבר שור" דרוש ל"ה.

32. במדבר י"ט, י"ח.

לכאורה פשט הדברים שמדובר בטהור מכל טומאה וכך הבינו הצדוקים. אך לפרושים הבנה שונה היתה בעניין וכך מסופר במשנה³³:

ומטמאין היו את כהן השורף את הפרה מפני הצדוקים שלא יהו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית.

הצדוקים דרשו שהמתעסק בפרה צריך שיהא טהור אף בביאת שמש מלבד הטבילה, כפי שנאמר³⁴ "ובא השמש וטהר ואתר יאכל מן הקודשים". רק טהרה כזו שמועילה אף לקודשים מספיקה לעשיית הפרה לדעת הצדוקים. הפרושים לעומתם קבלו בקבלה שמדובר בטהור שטבל אך לאו דווקא שקעה עליו השמש, שכן טהור הוא בכך כבר למעשר שני וכך מופיע בגמרא³⁵:

יוהזה הטהור על הטמא' טהור - מכלל שהוא טמא (=המילה "הטהור" לכאורה הינה הדגשה מיותרת, שכן כבר מדובר בפרה שנקראת חטאת וודאי שמדובר באדם טהור, אלא שמשמע שטהור מדבר מסויים ולא מאחר - ע"פ רש"י שם), לימד על טבול יום שכשר בפרה.

לצורך הדגשת דין זה, בכוונה היו מטמאים את הכהן העוסק בפרה ומטבילים אותו ע"מ שיראו הכל שטבול יום כשר בפרה. ע"מ שלא יגרום הדבר לזלזול בטהרת הפרה, בשאר הדברים הקפידו מאד על טהרתה³⁶. מהו העניין הגדול שבגללו נצרכו לטמא את העוסק בפרה, ולאחר מכן לדאוג שלא יגרום הדבר לזלזול? כתב הרמב"ם³⁷:

כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף שהיו טבולי יום כשרים למעשה הפרה ולקדש ולהזות מאפרה ואע"פ שעדיין לא העריב שמשה, שזה שנאמר בכל הפרשה 'איש טהור' הוא הטהור למעשר שני אע"פ שאינו טהור לתרומה עד שיעריב שמשו, הרי זה טהור לפרה. הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש. לפיכך היו ב"יד שבבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו ואח"כ עוסק בה כדי לבטל אלו הזדים שמורין מהעולה על רוחם לא מן הקבלה. וכן כל הכלים שמכניסין לתוכם אפר הפרה כולם טבולי יום.

הערב שמש - טהרה שלא בידי אדם היא³⁸.

הצדוקים שהרחיקו את יכולת האדם להתחבר לתורה, וכפרו בתורה שבע"פ הנבנית מכוחם של בני האדם, טענו שהטהרה תבוא בידי שמים. לעומתם הפרושים קבלו במסורת כי נדרשת רק פעולת האדם - לטבול, כשאר הפעולות שבפרה שבאות דרך מעשי האדם.

טהרה זו באה לא רק בשביל נגיעה בקודשים אלא בשביל הקודש - ממון גבוה המצוי אצל כל אדם בישראל כמעשר שני הראוי לאכילה בטהרה ע"י כל אדם מישראל - טהרת העולם הזה.

33. פרה פ"ג מ"ז.

34. ויקרא ל"ב, ז'.

35. יומא מ"ג ע"ב.

36. ראה פרה פ"ג מ"ב ויומא ב' ע"א.

37. הלכות פרה פ"א הלכות י"ג - י"ד.

38. עיין ברכות ב' ע"א.

האמצעי לטהרה

אף אם אין צורך שבמי הנידה תהיה כמות של שיעור הזיה, בכל אופן לא יטמאו המים את נושאם באם אין אפשרות להזות מהם, שכן בצורה זו אין הם מהווים אמצעים לטהרה.

רבי יוחנן שאמר שה"טהור מטמא" זו שכבת זרע, ורבי אלעזר שאמר שמדובר על מי הנידה אינם חולקים באופן עקרוני במשמעות הענין.

רבי יוחנן מדבר על לידת התינוק - חיים שיוצאים מתוך אמצעי שלעצמו הינו טמא, ורבי אלעזר מדבר על החזרת האדם הפועל באמצעים, אל התכלית (מי נידה).

נראה כי המסתוריות שבמצוה זו בהבנתנו את הרמב"ם יוצאת מפרט בתוך המצוה ועולה היא לכל ההסתכלות על עולם החומר אשר בעיני הבשר נראה כאמצעי נפרד מהרוח, ורק בעיני יחידו של עולם הנותן נשמה בתוך עולם החומר, האמצעים מחוברים לתכלית.

בעיני הבשר אין נתפס כיצד הרוח מחוברת לחומר ובעינינו הדבר הינו פלא "ומפליא לעשות"³⁹. לזאת אמר שלמה "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני".

לאור דברינו ניתן לדרוש טעם בדברי הספרי⁴⁰: "בא הכתוב ולימד שתהא נעשית בסגן" - דווקא הסגן - השלב שלפני הראש, דהיינו הכהן הגדול, הוא זה שיפעל באמצעים ולא הכהן הגדול העומד בראש ומייצג את התכלית⁴¹.

כיוון שהרחקת האמצעי מהתכלית חטא הוא⁴², פן של כפרה קיים בפרה האדומה. באופן זה מובנת הלשון של הרמב"ם⁴³: "נשחטה לשם חולין תפדה ואינה מכפרת", וסרה מעליו קושיית ה"כסף משנה" ביחס ללשון "מכפרת" (נשואל על הרמב"ם מדוע משתמש במילה "מכפרת", הרי אין כאן ענינו של חטא? והרמב"ם מסביר מדוע יש כאן חטא).

39. עיין תוספות ברכות ס' ע"ב ד"ה "מפליא" ובהגהת הרמ"א אר"ח סי' ו' סעיף א'.

40. במדבר קכ"ג.
41. אמנם לדורות הדבר נתון במחלוקת אם גם הפרה נעשית ע"י הסגן. בספרי שם מובאות דעת רבי מאיר שלדורות הפרה נעשית ע"י כהן גדול ודעת רבי יוסי ברבי יהודה ורבי שמעון ורבי אלעזר בן יעקב שגם לדורות הפרה מותרת בכל כהן ולאו דווקא בכהן גדול. בטעם המחלוקת כתב הגאון רבי אפרים יצחק זצ"ל ב"משנה אחרונה" במחלוקת המקבילה המופיעה במשנה (פרה פ"ד מ"א) שלדעת רבי מאיר הפרה הינה כנגד חטא העגל. על כן כיון שחטא בחטא זה הכהן הגדול, הפרה צריכה להיעשות ע"י כהן גדול, זולת בדור אהרון שהוחלף ע"י הסגן שהרי "אין קטיגור נעשה סניגור" (ראה בפירושו רש"י במדבר י"ט, ג' - בפירושו השני על הפרשה). לעומת זאת לרבי יהודה (כך גרסה המשנה בניגוד לספרי שגרס רבי יוסי ברבי יהודה) מתוך שהסגן היה ראוי משמע שאין חובה דווקא בכהן גדול. נראה שלשיטתו הפרה לא באה רק על קלקול הנפש בחטא עבודה זרה כהבנת רבי מאיר, אלא על תיקון הגוף שהחל עוד מחטא אדם הראשון וכפי שיורחב להלן בע"ה. אכן הרמב"ם כשיטתו פסק פה כדעת רבי יהודה (הלכות פרה אדומה פ"א הלכות י"א - י"ב) וכתב "אף כהן גדול כשר לשריפת הפרה" וכן כתב שם "והעושה אותה לובש ארבעה כלים של כהן הדיוט בין שעשאוה כהן הדיוט בין שעשאוה כהן גדול". אגב, מעניינת היא לשונו של הרמב"ם "ארבעה כלים של כהן הדיוט". לשון המשנה שם היא "ובכלי לבן היתה נעשית". וכן מובא בלשון התוספתא (פרה פ"ד ה"ד) "מצוותה בארבעה כלי לבן של כהן הדיוט". דין זה קיים גם בעבודות המיוחדות של הכהן הגדול ביום הכיפורים, שם כתב הרמב"ם (הלכות עבודת יום הכיפורים פ"ז ה"א) "ועבודות המיוחדות ליום זה בבגדי לבן". מדוע בפרה השמיט הרמב"ם את המינוח "כלי לבן" ובהלכות עבודת יוה"כ השמיט הרמב"ם את ההשוואה לכהן הדיוט? נראה שהטעם הוא שבעוד שביום הכיפורים באים בגדים אלו לרומם את מעלת הכהן הגדול, בפרה שהכהן עוסק רק באמצעים אין עניין דווקא בכהן הגדול וע"כ כתב הרמב"ם "ארבעה כלים של כהן הדיוט". ובהלכות יוה"כ כתב את המינוח "כלי לבן" שקשורים הם לכפרה (ראה ראש השנה כ"ו ע"א).

42. ראה להלן בדברינו על "חטא הארץ".

43. הלכות פרה פ"א ה"ט.

אפר הפרה האדומה

לאור דברינו נראה כי ניתן לדרוש טעם מדוע הכפרה נעשית דווקא באפר ובשל פרה ודווקא אדומה. נאמר במשנה⁴⁴:

כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן. אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנטמר 'במשוך בקרן היובל'.

הגמרא שם מבארת שלדעת רבנן אכן כל השופרות נקראו קרן, אך לא כל הקרניים נקראו שופר, והותר לתקוע דווקא בקרן שנקראה שופר. את דבריהם הוכיחו רבנן מהפסוק "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו" - הנה מכאן שלשור, הזכר של הפרה, ישנן קרניים אך לא שופרות.

את הטעם לדברי רבנן בפסול שבקרן ביארה הגמרא בכך שהשור מזכיר את חטא העגל כפי שנאמר⁴⁵: "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב", ואין קטיגור נעשה סניגור.

לאור ביאור הגמרא את דברי רבנן הן ביחס לדברי רבי יוסי והן בביאור טעמם, עולה השאלה מדוע במשנה נאמר "פרה" ולא "שור"?

הריטב"א שם הביא תירוץ לעניין ואמר שאילו היינו אומרים "חוץ משל שור" היתה יכולה להיות מחשבה שפרה קרניה כשרות, שכן רק על השור נאמר "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו", ועל כן חידשה המשנה שגם קרניה של הפרה פסולות לשיטת תנא קמא.

פירוש זה קשה לעני"ד, שכן לפי הריטב"א משמע שאין בהכרח השוואה בין השור לפרה, אלא שפה ההלכה צירפה אותם. לפי הבנה זו קשה מסקנת הגמרא שאף הפרה קרניה פסולות משום "אין קטיגור נעשה סניגור", דבר שרלוונטי לכאורה רק ביחס לשור באם אין זהות הלכתית ביניהם.

ה"פני יהושע" (מבלי לראות את הריטב"א) ביאר את המחשבה שיכלה להיות שרק השור קרניו פסולות וכתב שהסברא "אין קטיגור נעשה סניגור" שייכת רק בשור. חידשה המשנה לשיטתו שאף הפרה הינה חלק מהשור לעניין הקיטרוג. נראה כי בקושייתנו על הריטב"א מקשים אנו גם כן על דברי ה"פני יהושע".

נראה כי גישה אחרת עמדה לנגד עיניו של בעל התו"ט ונשתדל להעמיק בדבריו.

רבנו יום טוב ליפמאן הלר זצוק"ל הביא בתחילה תירוץ כשל הריטב"א ולא הסתפק בכך, והביא תירוץ נוסף וכתב:

ומהר"ר משה כ"ץ יציו תירץ דקא משמע לן דלא תימא יובל - דווקא של זכר, קמ"ל דשל פרה דווקא לא, הא שאר נקבות כשרות (=הרי זה בא ללמדנו שלא תאמר שמה שנאמר "יובל" - דווקא של זכר, על כן חידשה המשנה שדוקא פרה פסולה לשופר, אך משאר כל הנקבות מותר).

פה ישנה הכרעה שהנקבה היא לא ישות אחת עם הזכר. המשנה הדגישה שהפרה היא כחלק מהשור ופסולה ובשאר החיות כשרות הנקבות. פה המחשבה להכשיר את הפרה לא נבעה מהבדלים בין השור לפרה בפרט אלא כדבר כללי יותר בהפרדה שבין הזכרים לנקבות. מפה

44. ראש השנה כ"ו ע"א.

45. תהילים ק"ו, כ'.

נראה כי יש לדרוש שאף הפרה היתה מחשבה ששונה היא מהשור מעצם מהותה כנקבת השור. מהו ההבדל העקרוני שבין הנקבה לזכר בבהמות בכלל ובפרה ובשור בפרט? שנינו במשנה⁴⁶:

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה... וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצידה.

פה רואים אנו כי לאו דווקא תכונת התוקפנות היא המבדילה ביניהם אלא שבדבר זה שווים הם. הגמרא שם מביאה כי הפן המרכזי של השור הוא החרישה והפחות מרכזי הוא פן השחיטה והאכילה. לגבי הפרה, מובא בגמרא⁴⁷ שולדה חלק מגופה הוא. השור מבטא את השימוש בבהמות, והפרה את ההולדה ומסירת גוף הפרה עצמה לאדם מעבר לעבודתה. אצל הפרה פן השחיטה הינו מהותי, יחד עם החלב הניתן ממנה למאכל האדם. הנביא עמוס מוסר לעם בנבואתו⁴⁸:

שמעו הדבר הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון העושקות דלים הרוצצות אביונים האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה.

הפרה מבטאת היא את האכילה ואת תאוות האכילה, שכן מהותה ועיקר עניינה להיות נאכלת ע"י האדם ולגרום שיהיו ולדות לאדם ולאחר שתזקין תשחט. הפרה עיקר עניינה הוא לאכול ולהאכל. יתכן שע"כ אין כל קרבן בא מן הפרה אלא דווקא מן השור.

מצוות הפרה האדומה לוקחת את הפרה אשר עיקר עניינה התעסקות בענייני הגוף בניגוד לשור שעיקר ענייניו הוא העבודה שמחוץ לגופו. על פרה זו אמרה התורה⁴⁹ "אשר לא עלה עליה עול". אף בתוך צד הנקבה שאין בו את פן העבודה נחלקו חכמים ורבי יהודה⁵⁰ וחכמים דרשו שה"עול" מתכוון גם כן לפר שעלה עליה (וכן נפסק להלכה ברמב"ם⁵¹), אם כן גם פן הולדות מושמט לשיטתם מפרה זו ונשאר בה רק פן האכילה.

האכילה גרידא - ההתעסקות באמצעים עצמם, זוהי מהותה של הפרה האדומה שבאה לכפר על הטומאה שנבעה מהניתוק של האמצעים והתכלית. חז"ל⁵² דרשו שהפסוק⁵³ "לא תבשל גדי בחלב אמו" מתייחס לאו דווקא לבשר הפרה אלא לאיסור כללי של בשר וחלב. אעפ"כ התורה דברה על אם הגדי - הפרה, שכן הפרה נותנת ממנה הן את הולד לאכילה והן את החלב וכל כולה מייצגת את מסירות הגוף לאדון לשם אכילה. אל פן האכילה שמייצגת הפרה נוסף גם כן פן האדמומיות.

46. בבא קמא מ"ו ע"א.

47. שם מ"ז ע"א.

48. עמוס ד', א'.

49. במדבר י"ט, ב'.

50. פרה פ"ב מ"א.

51. הלכות פרה אדומה פ"א ה"ז.

52. חולין קי"ד ע"א.

53. שמות כ"ג, י"ט.

פרה אדומה

הורונו חז"ל⁵⁴:

"האי מאן דבמאדים (=מי שנולד במזל מאדים), יהי גבר אשיד דמא (=יהיה אדם שופך דמים). אי אומנא (=או שיהיה מקיז דם), אי גנבא (=לסטים ההורג נפשות-רש"י שם), אי טבחא (=שוחט), אי מוהלא (=מוהל)".

"כי נפש כל בשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר"⁵⁵. הדם - מקום הנפש, ושופך הדמים מפריד את הנפש מהגוף. יסוד האדמומיות הוא להפריד את הנפש מהגוף. לא בכדי על עשו האדמוני⁵⁶ נאמר "ועל חרבך תחיה"⁵⁷. ולהבדיל בין הטמא לטהור, דוד המלך היה ג"כ אדמוני⁵⁸ אלא שלכך נצטרף הפן של "עם יפה עיניים" (=פעולתו היא בצדק ביחד עם הסנהדרין שנקראו "עיני העדה"⁵⁹), וכך דרשו חז"ל את ההשוואה וההבדלה ביניהם ואמרו:

אדמוני (=מה שנאמר על עשו) אמר רבי אבא בר כהנא כאילו שופך דמים. וכיוון שראה שמואל את דוד אדמוני זכתיב וישלח ויביאהו והוא אדמוני נתיירא ואמר אף זה שופך דמים כעשו, אמר לו הקב"ה - "עם יפה עיניים, עשו מדעת עצמו הוא הורג אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג".

אף בדוד היה פן של שפיכות דמים ועל כן לא ראוי היה לבנות את המקדש, שכן "הדם הוא בנפש יכפר"⁶⁰, בדם קרבנות מכפרים על נפש האדם ולא מי ששפך את דם האדם, כך נמסר לדוד המלך⁶¹ "והאלוהים אמר לי לא תבנה בית לשמי כי איש מלחמות אתה ודמים שפכת". פרה זו אדומה היא כנגד הפרדת הרוח מהחומר, דהיינו שפיכות הדמים - שפיכת הנפש, וע"כ מכפרת היא על הפרדה זו ומטהרת מטומאת המת.

צורת הכפרה

התורה ציוותנו שעל החוטא לעזוב את דרכו הרעה⁶² "יעזוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו". חז"ל הורונו כי על החוטא לשבור את הכלים בהם פעל הוא בחטאו כפי שמצאנו לגבי פסולי העדות⁶³:

ומאימתי חזרתן? משישברו את פיפסיהן (=כלי המשחקים בקוביא) ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחינם לא עבדי. מלווה בריבית... ואימתי חזרתן? משיקרעו את שטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לנוכרי לא מוזפי (=שאפילו לנוכרי אינם מלווים בריבית).

54. שבת קל"ו ע"א.
55. ויקרא י"ז, י"ב.
56. בראשית ל"ו, כ"ה.
57. בראשית ל"ז, מ'.
58. שמואל א' ט"ז, י"ב.
59. במדבר ט"ו, כ"ד.
60. ויקרא י"ז, י"א.
61. דברי הימים א' כ"ח, ג'.
62. ישעיה כ"ה, ז'.
63. סנהדרין כ"ה ע"ב.

נראה כי יסוד זה קיים גם כן בכפרה על הרחקת האמצעים מהתכליות. לוקחים אנו את הפרה האדומה המייצגת כולה את האמצעים הרחוקים מהתכלית, שוחטים אותה שחיטה כשרה ומכינים אותה לאכילה כחלק מהאמצעים, אך לבסוף לא נאכלת היא אלא נשרפת. השריפה מוציאה היא את כל תוכיות החומר והופכתו לרוח. רק מה שלא מסוגל להיהפך לרוח יישאר ותיגלה לעין כל דלות החומר המנותק מהרוח. כיוון שיסוד השריפה הוא הפרדת הרוח מהחומר, אמרו חז"ל במשנה⁶⁴ כי עונש מיתה בשריפה אינו כפשוטו אלא "מדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת (=מכווצת - ע"פ רש"י שם) את בני מעיו" - הוצאת הרוח מהאדם. יסוד זה נלמד בגמרא שם משריפת נדב ואביהוא ומשריפת עדת קורת, ששריפתם היתה בצורה זו "שריפת נשמה וגוף קיים".

באופן זה יבין האדם כמה מזולזל הוא החומר המעורטל מהנשמה וכיוון מעשיו לצד התכלית. משלב זה שלאחר שריפת הפרה תבוא הטהרה דווקא בטבילה ע"י פעולות האדם - טבילת האזוב בכלי וההזיה על האדם ובכך לחבר את המעשה עם הטהרה כפי שביארנו לעיל.

טהרת המצורע ושריפת הפרה

לאחר שריפת הפרה מופיע הציווי⁶⁵:

ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל תוך שריפת הפרה.

האב"ע שם משווה את הציווי הזה לטהרת המצורע בו נאמר⁶⁶:

וציזה הכהן ולקח למיטהר שתי ציפורים חיות טהורות ועץ ארז ושני תולעת ואזוב.

רש"י והאב"ע בפסוקי המצורע ביארו כי האזוב בא מצד נמיכות קומתו והארז מצד גובהו. המצורע - אשר נענש על לשון הרע, מחויב להשתחרר מגאוותו שבגינה דיבר על האחרים. אף התעסקות האדם בעולם הזה ועזיבת התכלית - עבודת ה', מקורה בגאוה, שכן האדם בצורה זו מעמיד את עצמו במרכז ולא את מלך הכבוד. לפיכך, אף בטהרת טומאת המת שבאה לכפר לפי דברינו על עזיבת התכלית, באים עץ הארז והאזוב יחדיו - עץ הארז נקשר ע"י תולעת השני לאזוב, ובכך הגאוה נצמדת לענווה ומתבטלת⁶⁷.

למרות זאת קיים הבדל בין טהרת המצורע לטהרת טומאת המת. המצורע אף הוא חשוב כמת⁶⁸ אלא שהדבר זמני. למצורע ניתנת הזדמנות להחזיר את חייו לכיוון הנכון בהם יפעל לשם תכלית נעלה. לעומת זאת אצל המת, הפרדת הנפש מהגוף הינה סופית. הרוצה להיטהר מטומאת המת לוקח גם הוא, כמו המצורע, את הארז והאזוב הכרוכים יחדיו בתולעת השני, אך כל זה לא יועיל. אף האזוב - ההדבקות בתכלית האלוקית ע"י מידת הענווה - לא הועיל להוציא את האדם מההטמעות באמצעים שנשרפו בשריפת הפרה. ע"כ ציוותה התורה שיש לקחת את הארז, האזוב ושני התולעת ולהשליכם אל תוך שריפת הפרה. מטומאה זו הצורך

64. סנהדרין נ"ב ע"א.

65. במדבר י"ט, ו'.

66. ויקרא י"ד, ד'.

67. פה צעדנו בכיוון האב"ע שהאזוב מסמל את הענווה ותולעת השני מקשרת את הארז לאזוב, ורש"י ביאר שהתולעת גם כן מייצגת את הענווה יחד עם האזוב.

68. ראה שמות רבה א', ל"ד.

להיטהר בא ע"י הטיית הכיוון אל התכלית בלבד - "ולקח אִזֹב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם"⁶⁹. מתוך ההפרדה המוחלטת והדבקות בתכלית יוכל שוב המיטהר לחזור לכיוון הנכון, ע"כ טהרת הנטמא למת תהיה ע"י המעשים הנוגעים בתכלית בלבד.

טעמה של מצות פרה אדומה

פה נדבק משה כולו בשכינה ועלה לגבהי מרומים. ע"כ מסרו לנו חז"ל כי משה רבנו כן זכה לדעת את טעם הפרה האדומה, דהיינו הדבקות המוחלטת בקב"ה בתוך ענייני הגוף וכך נאמר במדרש⁷⁰:

אמר רבי יוסי ב"ר חנינא אמר לו הקב"ה למשה: לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חוקה.

לא בכל חייו זכה משה להיות בדרגה שבה כל הנסתרות גלויים לפניו עד כדי דבקות באלוקות, שהרי עליו נאמר "ותחסרהו מעט מאלוהים". משה רבנו נדבק באלוקות במתן תורה והיה מנותק מכל הגבלות החומר⁷¹ "ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי". אך עקב חטא העגל אשר קדשו בו את העולם הגשמי בניתוק מהקב"ה - חטא ע"ז, כשירד משה מההר לא המשיכה בו הדבקות ברמה זו של השגת השער החמישים, שכן ירד משה מגדולתו בעקבות חטאם של ישראל⁷².

עוצמה זו חזרה למשה בשעת פטירתו כאמור לעיל, וכך כתב רבנו ישעיה הורביץ זצוק"ל⁷³:

וקודם שחטאו ישראל היה משה בתכלית השלמות והיה משיג שער החמישים של נ' שערי בינה, הגדול מכולם, וכשחטאו ישראל נעלם ממנו וזהו שנאמר 'לך רד' רצה לומר רד ממניין ל"ך. וזהו שאמרו ז"ל נ' שערי בינה נבראו בעולם וניתנו למשה חסר א' פירוש - מעיקרא כולם ניתנו לו ואח"כ חסרתו אחד וזהו שנאמר 'ותחסרהו מעט מאלוהים' כי מעיקרא שלם היה אלא שאח"כ חסרהו היותר מעט מאלוקים שהוא אות א'. או פירוש שחסרתו הרבה ולא נשאר לו אלא מ"ט כמו שכתוב בילקוט 'אל תקרי מעט אלא מ"ט', והמ"ט הם מעט מזעיר בערך שער החמישים שהוא גדול ונפלא מכולם. והנה להיות שכוונת משה היתה טובה ה' יתברך לא ימנע טוב להולכים בתמים וכעת תוסף רוחם יגועוץ לא יגרע מצדיק עינו וזה שנאמר ויעל משה מערבות מואב אל הר נביו - נביו - נ' בו.

קדושה זו של זהות מוחלטת בין עולם הגוף לעולם הרוח כפי שראינו אצל משה, היא המביאה לידי התגברות על טומאת המת וסופה שתביא לידי תחיית המתים. נראה שיסוד זה נמצא בדבריו של רבנו משה חיים לוצאטו⁷⁴ כפי שכותב:

כללו של דבר עניין הקדושה הוא, שיהיה האדם דבק כל כך באלוקיו עד שבשום מעשה אשר יעשה לא ייפרד ולא יזוז ממנו יתברך עד שיותר יתעלו הדברים הגשמיים אשר ישמשו לאחד מתשמישיו במה שהוא משתמש בהם ממה שירד ומדבקותו ומעלתו בהשתמשו מדברים

69. במדבר י"ט.

70. במדבר רבה י"ט, ה'.

71. דברים ט', י"ח.

72. עיין ברכות ל"ב ע"א.

73. השל"ה, ואתחנן צ"ו, א'.

74. מסילת ישרים פרק כ"ו.

גשמיים. ואמנם זה בהיות שכלו ודעתו קבועים תמיד בגדולתו יתברך ורוממותו וקדושתו עד שיימצא כאילו הוא מתחבר למלאכים העליונים ממש ועדהו בעולם הזה... ומשם יעלה אל מעלה גבוהה יותר והיא הרוח הקודש שכבר תגיע השכלתו להיות למעלה מחוק האנושי ויכול להגיע דבקוהו אל מעלה כל כך גדולה שכבר יימסר בידו מפתח של תחיית המתים... והוא מה שסיימה הברייתא ו'קדושה מביאה לידי רוח הקודש ורוח הקודש מביא לידי תחיית המתים'.

חטא אדם הראשון ות'קונו

ניתוק האדם מהתכלית והפרדת גופו מהרוח בבלתי יהיו מאוחדים לחלוטין ארע גם בשעת חטא האדם הראשון שבו נקנסה מיתה על האדם, דהיינו הפרדת הרוח מהגוף. משעה זו גופם נראה להם כשפל כפי שנאמר⁷⁵ "ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם".

בשעת הבריאה נאמר לצמחים⁷⁶ "ויאמר אלוהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עושה פרי למינו" - העץ היה אמור גם לתת פירות וגם לכשעצמו להיות טעים כפרי. אמנם בעשייה בפועל לא קרה כך אלא כפי שנאמר⁷⁷ "ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עושה פרי אשר זרעו בו למינהו" - העץ נהיה רק לנותן פירות ולא לפרי בפני עצמו. חז"ל באו בבקורת על הארץ ואמרו⁷⁸:

"ולמה נתקללה (=האדמה בחטא האדם הראשון)? ר"י ב"ר שלום אמר שעברה על הציווי שכן אמר לה הקב"ה יתדשא הארץ דשא וגו' מה הפרי נאכל אף העץ נאכל והיא לא עשתה כן אלא יתוצא הארץ דשא וגו' הפרי נאכל והעץ אינו נאכל".⁷⁹

75. בראשית ג', ז'.

76. בראשית א', י"א.

77. שם פס' י"ב.

78. בראשית רבה פ"ט.

79. יוצא מן כלל הפירות הוא האתרוג שלא חטא בחטא הארץ. את הפסוק בויקרא כ"ג, מ' "פרי עץ הדר" דרשו חז"ל בסוכה ל"ה ע"א על האתרוג: "עץ שטעם עצו ופריו שוה". (התלתן שגם כן נאמר עליו דבר זה נמוך הוא ואין בו עץ כישות עצמית - אילן, כלשון המדרש שיובא להלן - וא"כ אין הוא נחשב כניצל מחטא הארץ. ע' תוס' שם ד"ה "ללמדך". וכן בפלפלין ישנו הבדל, שעדיין צריכין עיבוד כלשהוא - להרטיבם - ע' ברכות ל"ו ע"ב. אכן בסוגיא המקבילה בירושלמי בסוכה פ"ג ה"ה, ישנה במפורש התייחסות גם לגובה ויופי העץ, וזו לשון הירושלמי: "כתוב פרי עץ הדר - עץ שפריו הדר ועצו הדר אי זה זה? זה אתרוג. אין תימר רימונא פריו הדר ואין עצו הדר. אין תימר חרובא עצו הדר ואין פריו הדר. אי זה זה? זה אתרוג". מהו המיוחד שבאתרוג שלא נתקלל בחטא הארץ? כמה דעות נתנו בחז"ל לגבי זהותו של עץ הדעת (ע' סנהדרין ע' ע"א). אחת הדעות היא שעץ זה היה אתרוג וכך מובא במדרש (בראשית רבה ט"ז, ז'): "רבי אבא דעכו אמר אתרוג היה הה"ד ותרא האשה כי טוב העץ וגו'. אמרת צא וראה איזהו אילן שעצו נאכל כפריו ואין את מוצא אלא אתרוג". האדם הראשון רצה להדבק באלוקות "והייתם כאלוקים" (בראשית ג', ה'), אלא שהדבר לא נבע מתוך התבטלות לאלוקים אלא כרצון להשתוות לו. חטא זה חטא גאווה הוא. מסרו לנו חז"ל (אבות דרבי נתן א', ה') כי עץ הדעת זעק בטרם חטאו אדם וחוה את הפסוק "אל תבואני רגל גאווה" (תהילים ל"ו, י"ב). עץ האתרוג שלא שיתף פעולה עם החטא ולא נדבק באמצעים העוזבים את התכלית נשאר נאמן לקב"ה ולפיכך לא לקה יחד עם הארץ. עץ זה ביטא את הענוה "אל תבואני רגל גאווה" - ו"ת אתרג (בשם האר"י הקדוש, מובא ב"ידי משה" שם). הענוה, ממנה נדבקים בקב"ה, וזו הדרך הנכונה להדבק בקב"ה ולא באכילת עץ הדבקות מתוך גאווה. לפיכך משה רבנו אשר בו נאמר "והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר י"ב, ג') זכה לגילוי אלוקות שלא סתר את מעמדו בעולם הזה "פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות" (שם פס' ח'). בשעת מתן תורה הקדימו ישראל נעשה לנשמע (שמות כ"ד, ז') ובכך גילו נאמנות מוחלטת לציות האלוהי וזכו להיטהר מטומאת הנחש (ע"ז כ"ב ע"ב). על שעה זו שהקדימו ישראל נעשה לנשמע

על ירידה זו שבאה יחד עם חטא אדם הראשון כתב הראי"ה קוק זצ"ל⁸⁰:

בתחילת הבריאה ראוי היה טעם העץ להיות גם הוא כטעם פריו. כל האמצעים המחזיקים איזו מגמה רוחנית גבוהה כללית ראויים היו להיות מוחשיים בחוש נשמתי באותו הגובה והנועם שעצם המגמה מורגשת בו כשאנו מציירים אותה. אבל טבע הארץ התנודדות החיים ולאות הרוחניות כשהיא נסגרת במסגר הגופניות גרם שרק טעמו של הפרי של המגמה האחרונה, האידיאל הראשי, מורגש הוא בנעמו והדרו, אבל העצים הנושאים עליהם את הפרי, עם כל נחיצותם לגידול הפרי נתעבו ונתגשמו ואבדו את טעמם. זהו חטא הארץ שבעבור נתקללה כשנתקלל גם האדם על חטאו. וכל פגם סופו לתיקון. עיי"כ מובטחים אנו בבירור שיבואו ימים שתשוב הבריאה לקדמותה וטעם העץ יהיה כטעם הפרי, כי תשוב הארץ מחטאה, ואורחות החיים המעשיים לא יהיו גורמים לחוץ בעד הנועם של האור האידיאלי, הנתמך בדרכו עיי"כ אמצעים הנונים המחזיקים אותו ומוציאים אותו מן הכח אל הפועל.

התיקון לחטא זה שהפריד את התכליות מהאמצעים נברא מיד לאחר חטא זה, וכך נכתב ב"צמח צדיק"⁸¹:

בקברו שנברא בערב שבת בין השמשות, אחר חטא של אדם הראשון⁸² שהפריד העולמות זו מזו, מיד נברא קברו של משה, שקושר העולמות ומקים ישראל בגלותם. ועם היות שמשה לא נכנס לארץ גם לא נקבר בחו"ל ואין לך שום שר באומות שישלט במקום קבורתו של משה.

מחטא הנחש ניתנה זוהמה באדם, וסרה ממנו רק בשעת מתן תורה⁸³ שבו חזר שוב שער החמישים לבני האדם, ומאז לא היה אמור לשלוט בהם מלאך המוות ובכך להתגבר על הנפילה של חטא אדם הראשון. עם חטא העגל סרה מהם ההגנה ממלאך המוות וזהו שנאמר⁸⁴ "ועתה הורד עדיך מעליך"⁸⁵.

אמרו חז"ל (שבת פ"ח ע"א): "אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב 'כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע". התוספות שם (ז"ה פ"ו) מבאר שהתפוח בלשון הפסוק זהו אתרוג. עם ישראל בשעה זו שמשה קבל את השער החמישים של הבנינה חזרו שוב לרמה של קודם חטא עץ הדעת. במדרש (שיר השירים רבה ב', ב') מופיעות שתי דרשות של רבי עזריה על פסוק זה "כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנות" (שיר שירים ב', ג'), וכן נאמר במדרש: "רבי עזריה אמר תרתי (=שתי דרשות): מה התפוח זה אינו גומר את פירותיו אלא בסיון כך לא נתנו ישראל ריח טוב אלא בסיון. רבי עזריה אמר חורי (=דרשה אחרת): מה התפוח זה משעה שמוציא ניצו ועד שגומר פירותיו נ' יום כך משעה שיצאו ישראל ממצרים ועד שקבלו את התורה נ' יום" - חמישים יום בהם עלינו לקצה השער החמישים נתקנו בסיון בשעה שהקדמנו נעשה לנשמע. כתוצאה מכך ניתן היה להנות לא רק מהפרי כנאמר בפסוק "וריח אפך כתפוחים" (שיר השירים ז', ט'), אלא גם מהעץ - "כתפוח בעצי היער". פה נאמר אמנם פסוק על הדוד, אך בדבקות זו בדוד שהנו כתפוח בעצי היער, ללא הפרש בין הפרי לעץ וזכינו ל"כ להימשל לכך בשעה נשגבה זו (ובכך סרו קושיות התוס' מדוע לא נבחר הפס' המקביל לדרשה). בשעת חטא העגל, כששוב סרנו מציווי הבורא וקדשנו את עולם החומר שוב ירד המוות לעולם, ורק האתרוג נשאר לסמל את הדרך לדבקות - דרך הענוה.

80. "אורות התשובה" ו', ז'.

81. ל"ט, ב'.

82. קברו של משה נברא בערב שבת בין השמשות (ראה אבות פ"ה מ"ו) בעוד חטאו של האדם ארע שעה לפני כן (ראה אבות דרבי נתן א', ח').

83. ראה עבודה זרה ל"ב ע"ב.

84. שמות ל"ג, ח'.

85. ראה שמות רבה ל"א, ח'.

מאז חטא העגל לא חזר תיקון בעולמנו זה לחטא אדם הראשון, ולא נותר לנו כי אם מותו וקברו של משה. מותו של משה והגעתו לשער החמישים הם שגרמו לו להבין את טעמה של מצוות פרה אדומה. ההתגברות מחטא העגל בעזרת הפרה האדומה מצויה בדברי רבותינו, וכך נאמר במדרש⁸⁶: "אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל".

לא בכדי כל הפרות האדומות שנעשו לאחר זמן משה כוחן נבע מפרתו של משה, שכן נאמר במדרש⁸⁷:

אמר רבי יוסי ברבי חנינא רמו שכל הפרות בטלות ושלך קיימת - וזהו 'אליך' ופירוש שכל הפרות האדומות התקדשו מפרתו שעשה משה וממנה נגזר לקדש לעתיד.

רק משה רבנו זכה שלא ליפול בחטא הרחוקת האמצעים מהתכלית והבין את טעמה של מצוות פרה אדומה. "שפת אמת"⁸⁸ מביא את דברי הזהר הקדוש האומר שלכל בני האדם ישנן שתי ראיות. ראיה בעוה"ז וראיה לעולם הבא, חוץ ממה רבנו שאצלו מאוחדות הראיות. הוא דורש את הפסוק שנאמר על משה⁸⁹ "ולא כהתה עינו", שמשה לא נפל בנפילת האדם הראשון שאצלו התפצלו הראיות לשתי עיניים נפרדות, כפי שנאמר⁹⁰ "ותפקחנה עיני שניהם". אצל משה רבנו לא כהתה עינו ובאותה ראיה של העולם הזה, ראה את העולמות הרוחניים - העולם הבא. נראה שזהו הביאור של דברי המדרש שהבאנו לעיל על הפסוק "מי יתן טהור מטמא לא אחד" - "עולם הבא מעולם הזה". כיוון שאצל משה רבנו הגוף והנפש נשאר מאוחדים ומיתתו באה מתוך דבקות כפי שראינו לעיל ולא פירוד, לא נשאר מקום הידוע כקברו, ואם כן אין משה מטמא בטומאת מת. לפיכך למשה רבנו אין מצוות פרה אדומה בגדר חוקה, שכן לו ניתן הטעם.

כל מה שהבאנו לעיל מדובר על תקופתנו אנו, אך לעתיד לבוא ראינו בדברי הראי"ה כי ישובו ויתחברו האמצעים והתכליות ולא יהיה עוד עולם החומר כמפריע לרוח אלא כמסייע.

בתקופה זו ישתחרר העולם מטומאת המת. לפילוסופים שטוענים שלא יוכלו הגופות לקום ולפעול יחד עם הנפש, וממילא לשיטתם תמיד תשאר טומאת המת, ענה רבי יהושע בן חנניא שכשיחיו המתים יראו כולם בחוש איך הנפש פועלת יחד עם הגוף, ומשה רבנו שיקום עם המתים יראה זאת לעין כל⁹¹.

דווקא משה רבנו הוא שיראה לעתיד לבוא שמסוגל כל העולם לבוא לדרגה שהאמצעים יחברו עם התכלית. או אז יתברר כי טומאת המת סרה מן העולם, שכן כל הטומאה נבעה מהבנה לא נכונה של המציאות וסופה להיבטל לכשישתחרר העולם מן המוות כדברי הנביא⁹²: "בלע המות לנצח"⁹³. על חיבור זה של האמצעים והתכליות והאווירה שתשרור בתקופה זו - תקופת ביאת המשיח, כתב הרמב"ם⁹⁴:

86. במדבר רבה י"ט, ח'.

87. במדבר רבה י"ט, ו' ובמהרד"ו שם.

88. פרשת 'וזאת הברכה'.

89. דברים ל"ד, ז'.

90. בראשית ג'.

91. גידה ע' ע"ב ע"פ פירוש המהרש"א שם.

92. ישעיה כ"ה, ח'.

93. ראה "אורות הקודש" חלק ב' עמודים שפ"ה-שפ"ו.

94. הלכות מלכים פ"ב ה"ה.

ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קטאה ותחרות שהטובה תהיה מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.

לאור דברינו מובן שבזמן שכזה שבו האמצעים יהיו מחוברים אל התכליות ניתן יהיה להשיג את הנסתרות מעיני הבשר שלנו. אכן הרמב"ם ממשיך וכותב על תקופה זו:

ולפיכך יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעין דברים הסתומים ושיגו דעת בוראם כפי חכ האדם שטאמר יכי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.⁹⁵

לא בכדי בזמן אחרית הימים, לאחר ההכנות של עקבתא דמשיחא מבשר לנו הראייה קוק וצ"ל כי נשמתו של משה תשוב להופיע בעולם.⁹⁶

חזרתו של עץ החיים

המוות לא היה אמור להיות בעולם אלמלי חטא אדם הראשון:

"ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות"⁹⁷. בשעה שאכל האדם מעץ הדעת החל הפירוד בין התכלית לאמצעי - "עץ הדעת טוב ורע". פה החלה השניות את היזקה באנושות.⁹⁸ כתוצאה מחטאו של האדם נלקח ממנו עץ החיים:

ויאמר ה' אלוקים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם... ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים.

האדם חטא, ומעץ האתרוג, שכולו אחדות, הצליח לקבל את השניות. מתוך הציווי לא לאכול מעץ הדעת באה האשה וראתה את העץ כי טוב הוא למאכל וכי תאוה הוא לעיניים, ואז נאמר "ותקח מפריו ותאכל"⁹⁹. על כן נלקח מהאנושות עץ החיים המבטא את האחדות. ראינו לעיל שהתיקון לכך בא לעולם במתן תורה. על מתן תורה אמרו חז"ל¹⁰⁰:

רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המוות שולט בהן, שטאמר אני אמרתי אלוקים אתם ובני עליון כולכם".

95. נראה שמקור הרמב"ם שלעתיד יתגלו רזי תורה מצוי במדרש רבה (במדבר י"ט, ו') ביחס לפרה אדומה, שנאמר שם: "דברים המכוסין מכם בעוה"ז עתידין להיות צופין לעולם הבא" והדברים מצויים בתרגום יונתן בן עוזיאל (ישעיה י"ב, ג') שכתב: "ותקבלון אולפן חדת בחדוא מבחירי צדיקיא" (=בזמן ביאת המשיח תשיגו בשמחה לימוד חכמה שלא השגתם עד כה מהמובחרים שבצדיקים). עיין שם בפירוש הרד"ק לדברי התרגום שאינו מפרשו כרש"י, שטוען שתחזור החכמה שהיתה קודם הגלות, אלא שמדובר בחכמה חדשה שלא למדה קודם כל אדם. (גם משה רבנו לא למד חכמה זו אלא קיבלה במתת א-ל. ועיין בפירוש "ד פשוטה" של הרב נחום רבינוביץ' שליט"א על הרמב"ם, בהלכות תשובה פ"ט ה"ב, שמבאר שהחכמה בימות המשיח תבוא ע"י לימוד האדם והשתדלותו ובכך ישיגו את הניתן בתקופת הנבואה במתת א-ל).

96. אורות עמ' קכ"א.

97. בראשית ב', י"ז.

98. עיין פסחים ק"ט ע"ב.

99. עיין רבנו בחיי בראשית ב', ט'.

100. ע"ז ה' ע"א.

הרצון להיות כאלוקים - להדבק בשכינה - הינו דבר טוב, אך כשחטאו בעגל ויצרו אלוהים לעצמם, התברר שבמקום לקיים "אני אמרתי אלוקים אתם", המניע שלהם היה הגאווה העצמית, כרצונו של האדם הראשון בחטאו "והייתם כאלוקים", ועל כן ממשיכה הגמרא ואומרת: "חבלתם מעשיכם - אכן כאדם תמותון.

פסוקים אלו מקושרים לחטא אדם הראשון, וכך כתב רש"י על פסוק זה¹⁰¹:

אלוקים אתם - מלאכים. כשנתתי לכם את התורה נתתיה לכם על מנת שאין מלאך המות שולט עוד בכם. אכן כאדם תמותון - אכן כאדם הראשון תמותון אחרי שחבלתם מעשיכם כמוהו.

התורה שניתנה בסיני, שבאה להוציאם מהמוות, היא החזרה של עץ החיים "ואין עץ החיים אלא התורה שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה'¹⁰². אמנם לא זכינו לדבקות מוחלטת בעץ זה בעקבות חטא העגל, אך לעת בוא משיח צדקנו, כשיתזרו האמצעים לתכלית שוב ישוב אלינו עץ החיים.

חז"ל מסרו לנו על איוב שכפר בתחיית המתים¹⁰³:

'כלה עין וילך כן יורד שאול לא יעלה' אמר רבא מכאן שכפר איוב בתחיית המתים.

בניגוד לזמניות האדם מעמיד איוב את העץ¹⁰⁴: "כי יש לעץ תקוה אם יכרת ועוד יחליף וינקטו לא תחדל. אם יזקין בארץ שורשו ובעפר ימות גזעו. מריח מים יפריח ועשה קציר כמו נטע. וגבר ימות ויחלש ויגוע אדם ואיו". לעת בוא המשיח יחברו חיי האדם והעץ, וכך אמר לנו הנביא ישעיה¹⁰⁵:

ובנו בתים וישבו ונטעו כרמים ואכלו פרים. לא יבנו ואחר ישב, לא יטעו ואחר יאכל, כי כימי העץ ימי עמי ומעשה ידיהם יבלו בחירי.

על עץ זה כתב רבנו יונתן בן עוזיאל בתרגומו: "ארי כיומי אילן חייא יומי עמי" - פה יחזור אלינו עץ החיים!

במציאות זו תחזור הבריאה לתכליתה "כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה"¹⁰⁶ - הארץ תחזור לזמן הבריאה ללא חטאיה. לארץ החדשה מדמה הנביא בהמשך דבריו את זרע ישראל¹⁰⁷:

כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם.

על פסוק זה מובא שם בילקוט שמעוני:

רבי יהודה בשם בנו של ר"י הגלילי: שמים חדשים וארץ חדשה אין כתיב כאן (= בפסוק השני), אלא 'השמים החדשים והארץ החדשה' אפילו שמים וארץ העתידים להבראות כבר

101. תהילים פ"ב, ו' - ז'.

102. תנא דבי אליהו רבא פ"א.

103. ב"ב ט"ז ע"א.

104. איוב ל"ד, ז' - י'.

105. ישעיה ס"ה, כ"א - כ"ב.

106. שם פסוק י"ז.

107. שם ס"ו, כ"ב.

הם ברואים מששת ימי בראשית, הדא הוא דכתיב 'בראשית ברא אלוקים את השמים' - שמים שעלו במחשבה, 'ואת הארץ' - שעלתה במחשבה.

פה תחזור הבריאה לשלב המחשבה של הבריאה בטרם חטא הארץ, ונבואה זו תתקיים בזמן המשיח¹⁰⁸ מזרעו של פרץ¹⁰⁹.

בזמן זה תשוב אלינו גם הפרה האדומה - נצחון עץ החיים על חטא עץ הדעת, וכך כתב הרמב"ם¹¹⁰:

ותשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשניה. ראשונה עשה משה רבנו, שניה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית, והעשירית יעשה המלך המשיח מהרה ייגלה אמן כן יהי רצון.

כנסת ישראל שואפת לתקון העולם בכל מלואו, לסליחה מקורית מטהרת, שבאה לא רק מישועת נפש האדם והטבת רצונו מצד עצמו, - שבוה צריכים להפגש בויתור ומדת-חסד מיוחדת, בלא התכללות עם כל המדות כולן ובלא שקול של עו צדק ומשפט, - כי-אם תקון כולל לסבת החטאים. חק הטהרה, העברת רוח הטומאה על ידי שמו של משיח שקדם לעולם, "פרה אדומה מכפרת", והיא מטהרת מטומאת מת, נעוץ בסלוק המיתה מיסודה, בהעלאת העולם מעמק חטאו, מחטא הארץ ומקטרוג הלבנה, מנפילת התיאוריה העולמית ביסוד מציאותה, מהנמכת האידיאל העולמי במציאות, מה שהכשיר את החטא האנושי וכל הצרות הרבות הבאות ממנו. הכל, הכל צריך להיות מתוקן, הכל צריך להיות מטוהר. שאיפת ישראל לבנין האומה, לשיבת הארץ, היא שאיפה של עומק הטוב החודר את כל היש בשרשו. לא זקיפת לבנה מאיזה בנין כי אם פניה שלמה ועמוקה אל היסוד של כל הבנין, לכונו בתקון. לא עצים אחדים וענפים מאילן החיים והטוב, אלא לחשוף את המקור, את מעין החיים שלשד עץ החיים, עם כל שרשיו, גזעיו ענפיו, פארותיו ועליו, משם יונק, וממנו יבא רוח חיים, רוח חדש, ועולם חדש, יבנה, "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני סאם ד' כן יעמד זרעכם ושמכם"¹¹¹.

108. ראה ילקוט שמעוני, רות, רמז תר"ט.

109. ראינו לעיל כי מילות הפסוק "טהור מטמא" שעליהן נאמר "מי יתן טהור מטמא לא אחד", מדברות על שכבת זרע. חז"ל מסרו לנו כי "אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף" (ע"ז ה' ע"א), ולפיכך פגם הברית מעכב את הגאולה (נדה י"ג ע"ב). בוא המשיח יכפר על כך כדברי הנבואה הזו מישיעה (פסוק כ"ג) "לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם".

110. הלכות פרה אדומה פ"ג ה"ד. אף במהר"ל (נר מצוה' עמוד כ') מובא כי שחרור ישראל מעול ארבעת מלכויות הרשעה, נמשל לפרה אדומה עיין שם באורך דבריו. כמו כן, ידוע הוא כי השחרור מעול מלכויות הרשעה יבוא בימות המשיח, כדברי רבינו: "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד" (ברכות ל"ד ע"ב).

111. אורות - ישראל ותחייתו, פסקה ז'.